

Un ceas de aur și trenuri de noapte

Iau tramvaiul de la gară ca să mă-ntorc acasă. E dimineața devreme. Suntem la sfârșitul lui octombrie și nu s-a făcut încă ziuă.

Sun. Îmi deschide fata în casă.

– Domnul Sandu – e numele fratelui meu mai mare – e acasă?

– Nu, n-a venit acasă de alaltăseară.

Seara în care plecasem din București.

Abia în anii următori aveam să-mi dau seama cât de greu avea să apese asupra vieții mele acest moment.

E toamna anului 1948.

Cei patru ani care s-au scurs de când URSS instaurase regimul comunist în România au fost de ajuns ca să ne spulbere aproape toate iluziile că ar exista posibilitatea ca un alt regim, cu adevărat democratic, să înlătore comuniștii de la putere.

Cât despre scopurile pe care le urmărește actualul regim, suntem pe deplin lămurii.

În martie 1945, guvernul condus de generalul Rădescu, în care erau reprezentate toate partidele politice, fusese înlăturat. Generalului i se încredințase această înaltă poziție ca urmare a celebrității pe care i-o aduseseră opoziția lui față de dictatura marelui Antonescu și o anumită scrisoare pe care i-o adresase baronului Manfred von Killinger, ambasadorul Germaniei hitleriste.

În această perioadă, tatăl meu, care era un apropiat al generalului, ocupase postul de prefect al Poliției orașului București. Când guvernul fusese dat jos, tata își prezentase demisia. Teohari Georgescu, ministrul comunist al Internelor, care deținuse

acest post și în guvernul Rădescu, i-o refuzase mai întâi, cu argumentul că demisia nu-i fusese cerută, mai ales că se bucura de toată încrederea reprezentanților partidului comunist din guvernul care-și încetase existența. Însemna să nu-l cunoști pe tata și să faci complet abstracție de convingerile lui politice. Tata și-a menținut demisia care i-a fost, deci, acceptată.

Ca să obțină înlăturarea generalului Rădescu, ministrul de Externe al URSS, A.I. Vișinski, exercitase presiuni excesive, mergând până la a da cu pumnul în masă în fața Regelui Mihai.

Noul guvern se intitula „de largă concentrare democratică”. Era începutul formulelor de șoc, specialitatea sistemului comunist, care avea să ne bombardeze cu ele de-acum încolo.

Petru Groza, fostul vicepreședinte al consiliului de miniștri în guvernul precedent, ajunsese acum președinte al consiliului. Noul prim-ministru era un personaj de rangul doi, în întregime manipulat de comuniști. Șef al unui așa-zis „Front al plugarilor”, probabil că optase pentru de orientarea stângistă ca să-și astâmpere remușcărilor pe care trebuie că le simțea pentru că aparținea burgheziei bogate. În România dinainte de război, Frontul Plugarilor era necunoscut. Nu fusese niciodată reprezentat în Parlament și avea un număr infim de membri, chiar și în județul Hunedoara, de unde se trăgea șeful lui. În schimb, Groza fusese de două ori ministru după Primul Război Mondial, în două guverne prezidate de mareșalul Averescu, gloriosul comandant al armatei române în războiul din 1916-1918. Noul guvern al lui Groza cuprindea, în afară de comuniști și socialiști, majoritari cu lărgime, și fracțiuni disidente din cele două mari familii politice care dominaseră scena politică în interbelic, partidele liberal și național-țărănesc. Ceea ce justifica denumirea de „largă concentrare” pe care și-o aroga guvernul.

Intrarea la guvernare în 1946, după acordul de la Moscova, a domnilor Hațieganu și Romniceanu ca „miniștri de stat” desemnați de partidele istorice, adusese o brumă de speranță, care se risipise repede. Cei doi miniștri, odată convinși de incapacitatea lor de a se împotrivi unui sistem care împingea

lucrurile spre o acaparare totală a puterii de către partidul comunist, fuseseră constrânși să-și dea demisia. Lucrurile ajunseseră în punctul în care, cu toate că ocupau funcțiuni înalte, securitatea lor personală nu era câtuși de puțin asigurată. Mai târziu aveau să plătească încă și mai scump scurta perioadă în care-și exercitaseră funcțiunile, amândoi au fost dați în judecată și aruncați în închisoare.

A început atunci o adevărată vânătoare de vrăjitoare în toată țara, cu scopul de a decapita, prin arestarea șefilor, orice formă de opoziție la regimul comunist.

Timp de o scurtă perioadă, militasem în cadrul tineretului Național-Țărănesc. Avusesem chiar un anumit succes când, în ajunul alegerilor din 1946, făcând propagandă electorală împreună cu un grup de membri, intrasem cu nevinovăție într-un sediu al partidului comunist, în chip ciudat nesemnlat, cu gând să le luminăm mințile. N-am fost dați afară cu forța, totuși ni s-a părut prudent să ne retragem cu grăbire. Dizolvarea Partidului Național-Țărănesc, după arestarea în 1947 a șefului său Iuliu Maniu, ca și dizolvarea celui alt mare partid de opoziție, Partidul Național Liberal, mă făcuseră să renunț la o activitate politică militantă.

Dimpotrivă, fratele meu, care era în ultimul an al facultății de Medicină din București, avea legături în unele medii care încercau să pună la punct o rezistență organizată împotriva regimului comunist. S-au adunat oameni de diverse orientări, în special intelectuali, care sperau să găsească sprijin în afară, mai ales din Statele Unite, considerate primul motor al luptei împotriva totalitarismului supus Moscovei.

Postul de radio Vocea Americii avea, pe vremurile acelea, emisiuni destinate românilor ne-comuniști, care, prin tonul lor foarte incitator, reprezentau un îndemn permanent la revoltă împotriva puterii. Mai mult, aceste îndemnuri erau însoțite de încurajări, în sensul că în curând Statele Unite aveau să intervină direct pentru a elibera România de sub jugul sovietic.

Sunt sigur că mulți dintre cei care s-au aruncat în luptă erau convinși că intervenția promisă avea să vină fără întârziere. În aceste condiții, acceptau să înfrunte toate riscurile, gândind că, dacă aveau să fie descoperiți, condamnarea lor și închisoarea care-ar urma nu puteau să dureze decât câteva săptămâni, cel mult luni.

Evoluția lucrurilor avea să le arate cât de mult se înșelaseră și cât de grele aveau să fie consecințele alegerii pe care o făcuseră.

Acestea fiind zise, fratele meu nu prea-mi vorbea despre activitățile lui. Mai mult, refuza să mă asocieze la ele în orice fel, evident pentru a nu mă expune la riscurile pe care știa că și le asumă.

Văzând cum se desfășoară evenimentele în țară, unii începeau să privească dincolo de frontiere, spre Occident, spre lumea liberă, unde viețile oamenilor nu sunt zădărnicate din cauza convingerilor lor politice și, cu atât mai puțin, din cauza originii lor.

Titular al unei licențe în drept și în perspectiva, devenită mai problematică, a obținerii unei diplome a ASE, mă gândeam până atunci să mă consacru învățământului universitar, în specialitatea economie politică.

Evit cu bună știință să vorbesc de condiții normale referindu-mă la schimbările majore care ne dăduseră viața peste cap. Experiența m-a învățat că în viață nu există normal și anormal; nu există decât viața care ți-a fost dată și pe care trebuie să o trăiești. Totuși, dacă aș fi avut această idee în condiții care nu s-ar fi schimbat, lucrurile s-ar fi putut petrece exact cum îmi doream. La Academia de Înalte Studii Economice îl aveam ca profesor la economie politică pe marele economist român Victor Slăvescu. Mă aprecia mult și, deja în vremea când îi eram elev, deși nu jucam rolul de asistent, aveam totuși legături foarte strânse și asiguram într-un fel secretariatul cursului de economie politică. Din păcate, chiar înainte de a-mi termina studiile, totul s-a năruit. Victor Slăvescu a fost demis de la catedra la care era titular și mai târziu a fost aruncat în închisoare, întrucât era

membru marcant al Partidului Liberal, iar speranțele mele de a deveni asistent la sfârșitul studiilor s-au spulberat.

Acum, științele economice, datorită caracterului lor ideologic și doctrinar, deveneau un domeniu exclusiv, rezervat unei categorii de privilegiați din care nu făceam parte. În primul rând prin originea mea și apoi prin formația căpătată printr-un învățământ bazat pe doctrinele economiei liberale, mă situam clar în afara cercului potențialilor aleși.

Ideea de a părăsi țara mă bântuia adeseori.

Era totuși imposibil să pot obține, în acest an 1948, un pașaport cu viză pentru Occident. De altfel, cu excepția unui pașaport colectiv pe care am figurat cu ocazia unei deplasări la Praga în 1949, cu echipa națională de rugby în 15, n-am avut niciodată posibilitatea să văd cum arată un pașaport până în 1978, când am plecat definitiv din țară.

Singurul mod de a face turism era să trec granița clandestin. Evident că sunt mari riscuri. Dar alții au făcut-o deja, cu mai mult sau mai puțin succes.

Numai cu fratele meu discut despre asta. Oricum, numai el și cu mine suntem la București. Părinții sunt la țară, la ceea ce a mai rămas din moșia din Moldova, a bunicilor din partea mamei.

Instaurarea comunismului fusese însoțită, încă din 1945, de o primă expropriere a tuturor bunurilor rurale. Suprafața maximă de teren arabil lăsată fiecărui proprietar era de 50 ha.

Bunicii, – mai exact bunica, – aveau în Moldova două proprietăți situate la vreo 10 km distanță una de alta. În timpul războiului, în chiar previziunea unor reforme care ar fi putut interveni după aceea, bunica își împărțise proprietățile. Astfel că una dintre moșii, unde ne petreceam de obicei vacanța, fusese împărțită între bunica și mama, iar cealaltă revenise celor doi unchi ai mei, frații mamei.

La 50 de ha de om, însemna o suprafață cultivabilă de 100 ha pe proprietate, în plus cu casele de locuit, dependințele și o mică parte din pădurile aparținând domeniilor. Acolo unde se găseau părinții mei mai erau 10 ha de vie, livadă și

parc. Înainte de expropriere, ansamblul celor două proprietăți se întindea pe 500 ha teren cultivabil și o suprafață un pic mai mare de pădure. Înainte de Primul Război Mondial, proprietatea avea de șase ori mai mult teren arabil, dar tot o expropriere, efectuată de un guvern burghez de data aceea, adusese domeniul la dimensiunile pe care le avea la instaurarea comunismului.

Împreună, părinții și bunicii se străduiau să refacă, în limita posibilului, și să administreze ce mai rămăsese din patrimoniul lor rural. Complet lipsiți de orice inventar agricol – din care aveau din belșug înainte de război, dar care acum fusese distrus sau risipit ca urmare a legilor războiului și a comunismului care se prăvălea asupra lor – le era foarte greu să o scoată la capăt, mai ales într-un climat social profund viciat.

Împreună cu fratele meu, pun la cale un plan care consta în trecerea Dunării spre Iugoslavia și de-acolo, cu ajutorul lui Dumnezeu, mai departe spre Italia și Occident.

Avem un om de contact foarte bun, cu care discutasem deja problema. E nepotul unei foste ordonanțe a tatălui meu, care e subofițer în trupele de grăniceri, chiar pe Dunăre, acolo unde aceasta formează granița între România și Iugoslavia. Îl cunoaștem bine, pentru că toată familia, începând cu bunicul lui, a rămas foarte legată de a noastră. El însuși a trecut să ne vadă de mai multe ori și cu aceste ocazii am evocat posibilitatea de a trece clandestin în Iugoslavia. De fiecare dată se arătase foarte încurajator cu privire la ajutorul pe care ni l-ar putea da, mai ales că nu-i plăcea din cale-afară regimul comunist.

Contrar felului în care se proceda de obicei, pentru că cei care ajutau la trecerea graniței o făceau pentru bani, nu s-a pus nici un moment problema banilor. În primul rând pentru că se considera, împreună cu toată familia lui, îndatorat față de tatăl meu, și apoi pentru că-i ajutase și pe alții, fără să le ceară un ban. Așa cum am spus, acesta era probabil felul lui de a concepe angajamentul politic de partea oponenților regimului.